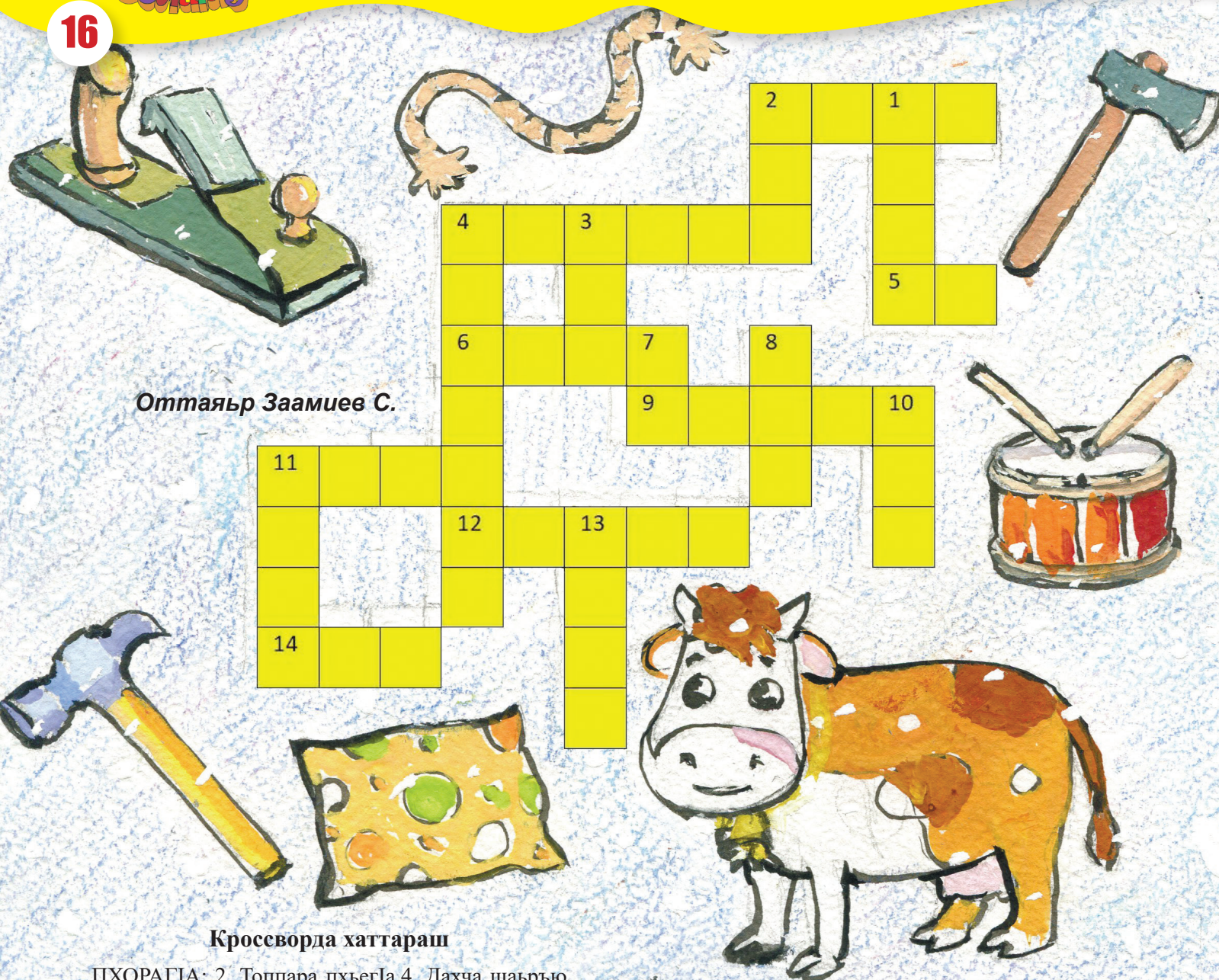

Оттаяр Заамиев С.

Кроссворда хатгараш

ПХОРАГИА: 2. Топпара пхьегла. 4. Дахча шабрю цунца. 5. Томараш тлехьа хьажклаш чулоаттаю цу чу. 6. Нув беча хана лелаю кечал. 9. Ни! хьалболл цох. 11. Пандарца халхара йиш локхаш, тох из. 12. Повга булл из. 14. Цунца дахча доаккх.

УРАГИА: 1. Хин йист. 2. Цунца хьастам тох. 3. Лайттах клоаг а баьккха яь фусам. 4. Хир даьккха ши оатхал овхийта хилийта тлауст из. 7. Хьунагла е сомий беша хул из. 8. Коа тпара хьайба. 10. Хьун га. 11. Дукха хий дола моттиг. 13. Цон екьаш богла кхера.

Кроссворда дашхаргаш - 15-ча оаглон тла.

Дошлорг

Бу (я) – шалаш
Блуцал (я) – жук-носорог
Злар (да) – плетень, щит из хвороста
Йилбазговр (я) – стрекоза
Ла (да) – подкова
Лай дула (да) – метель
Хир (да) – резьба
Хьоаса (ба) – мишура
Четакотинг (я) – еловая шишка
Имаьшк, бурдолг (ба) – летучая мышь

«Селалаг» (Радуга) №1, 2024
Детский журнал.
Учредитель - Правительство Республики Ингушетия.
Издаётся с сентября 1986 года на ингушском языке.
Зарегистрирован Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Ингушетия.
Регистрационный номер ПИ № ТУ06 - 00029 от 19 сентября 2019 г.
Главный редактор Курские И.М.
Заместитель гл. редактора С. А. Мерешков
Художественный редактор А. Х. Даурбекова.
Обложка художника А. Х. Даурбековой.
Дизайн И. М. Курскиев
Сдано в набор 12.01.2024 г.
Подписано к печати 20.01.2024 г.
Дата выхода в свет 29.01.2024 г.
Формат 60х84 1/8.
Бумага офсетная.
Печать офсетная.
Уч.-изд. л. 2,2.
Тираж 2080.
Адрес редакции и издателя: 386101, Республика Ингушетия, г. Назрань, пр. И. Базоркина, 60.
Электронный адрес: selaad.ru@mail.ru
Телефоны: 8 (8734) 77-11-84.
Отпечатано в Издательстве «Южный регион», 357600, Ставропольский край, г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.

«Блуцал» - 5 оаглув

«Меттаза йол» - 8,9 оаглош

Хьоашаланаькъан лаьла

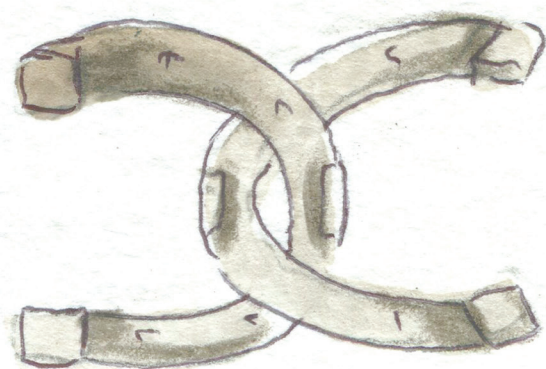
Іад

Іад деш вагІа Іади.
Іади ва са дади.
- Іади, из Іад са дий?
- Хьа да, - йистхул Іади.

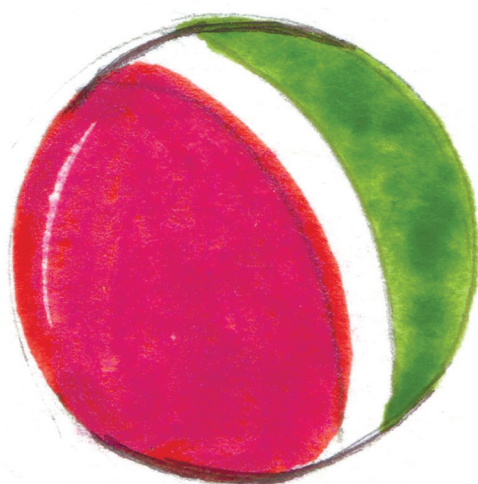
Ланаш

Ше кІант волчо
ланаш лоахк,
кІант воацачо
ланаш дохк.

Бургац

- Бур гой хьона?
- Бу гу, бур гац.
- Хьона эшац
тІаккха бургац!

Бек

- Иббіали,
са къали! -
яхаш, век
Яхе Бек.

Хьоашаланаькъан лаьла

Сихаоларг

Асе оасара
оаса хьу!
Асе оасара
Оаса - хьу!

Говр

Сигала гІолла
бода са гила –
са ды - говр-
йилбазговр!

Мистал

Мистадаргаш миста да,
Мисторгаш а я чІоагІа миста.
Миста хул, йоах, амасти.
Мустагударг йий тІаккха миста?

Іарчакханаькъан Сали

Іан бийса

Маьчеш йолх,
Ша тІа лувжаш.
ЗІогалах таралесташ лоама,
Бутт ба
Сигала хьувзаш,
Буабенна кІоажув мо гоама.

Іан ди

Лаьттан юхь тІа
Пудар хьакха
Эттад лоамашка ди.
ЯьгІача
Йиийяр санна,
Шийла я заман Іи.

Кроссворда дашхаргаш:
ПХОРАГІА:

1. Гиба. 4. Фатган. 5. Доа.
6. Чоалг. 9. Алтам. 11. Фата.
12. ГІайба. 14. Диг.

УРАГІА: 1. Берд. 2. Гон. 3. Тол.
4. ФаччагІа. 7. Га. 8. Етт.
10. Муш. 11. Форд. 13. Йидз.

Наькъахой

Форда йисте гIолла хьалбоагIаш хиннаб наькъахой. Цхьан гув тIа баьлча, гаьннара хиво бахьа дахчан морхI байнаб акхарна, цох доккха кема хийтга, из бердага кхачарга хьежа хайшаб. Михо дахчан морхI кIеззига гаргабеча, тIаккха цох гилакема лаьрхIад наькъахоша, хIаьта а цунга хьежа лаьрхIад. Дахча

геттара гаргакхаьчача, хайнад из бокъонца фуй. Цхьанне вокх новкъостага аьннад:

- Зехьа хиннад вай хьежар, хIама мичай укхаза!

Иштга хул цхьабола нах а, гаьннара байча онда бале а, дикка зийча - бокъонца бола паькъаргаш.

Имаьшки шурткъеи

Имаьшк лаьтта уллаш а байна, тIакхийтта из лаьцаб шурткъас. Иоажал гарга йолга кхетадаьча бурдолго, шийх кьахетам бар дийхад. Шурткъас аьннад, оалхазарех кьахета Iемадац ше, царца кьувса аьнна кхелла хиларах. Вокхо керасти даьд, ше оалхазар а доацаш, дахка ба, аьнна. Цул тIехьагIа дIабахийтаб из аькхо.

Хьалха мо сигалара чубежаб Имаьшк. ТIаккха лаьцаб из кхыча шурткъас. Ше дийна битар деха эттаб тхьовра мо. Бакъда шурткъас аьннад; ше дахкашца дов долаш да, аьнна. Бурдолго юха а говзалаш лелаяьй; ше дахка а боацаш, оалхазар да, яхаш. Цу шурткъас а дIабахийтаб Имаьшк. Цу тайпара, шозза ший цIи хувцарах, ца леш бисаб из.

Цох тарра, вай а хила ме-гаргдац цIаккха хувца ца луш: эттача хьалага хьежжа хувцавеннар дуккхача хата-рех воалаш хул.

Таржам даьр
Iарчакханаькъан С.

Гудантанаькъан Д. сурташ

Ia

Шийла лoа да делхаш,
Арабалац кьоаной.
Бакъда со вац зовза,
Шелалах ца кхераш,
Коа тIа аравoал со,
Лай дуланца ловза.

Муцолганаькъан Бадрудин
Сурхо тIара ООШ,
7 «а» класс.

БIарахой Самирай сурт.
Наьсарен № 3 йола ишкол

Хьаькъал дола жIали

Са наьна-веший жIали да. Доккха а кIай а да из. «Борз» яхаш я цун цIи. Кхыйола цIи яьккхача, вIалла хьа а хьажац. Ший цIи хоза хет мотт сона цунна. Довзача бера а воккхача сага а хIама дац цо. Цар кулг дIакховдадича, цо ший ког хьакховдабу. Из долча коа цогал, кхыдола дийнат чудагIац. Наьха саг чувеча-м, Iеха долалу, из дIаваххалца. Из хIама лочкьае венав мотташ хул из. Ше а ахац из наьха коашкара хIама яхьа.

Хьаькъал долаш жIали да «Борз». Цхьа моттиг я цун хьаькъал долга ховш, шийна даа хIама Iудиллалца, бун чура хьаарадалац из.

Хидренаькъан Сулейма,
Сурхо тIара ООШ, 5 «а» класс.

БIарахой
Салидай сурт.
Наьсарен
№ 4 йола
ишкол

Гудананакъан Д. сурт

Хамхой Дауд

Боарха Иасилг

Боарха Иасилг,
Даггара Техаш, уд.
Боарха Иасилг,
Хоза Иасилг
Хьона хиннар фуд?

Боарха Иасилг,
Сона хов из
Хьона хиннар фуд.
Соцаргдар хьо,
Хьайна белча
Биза шурий кад.

Боарха Иасилг,
Мец а денна
Ший наьнага кад.
Соцаргдар из,
Декха даьлча,
ЧлоагIа даха гIад.

Нана йолча
ДIадигал из,
Байтал шурах кьург.
Соцаргдар из,
Диза даьлча,
Йиза яьлча гийг.

Цунна дезар,
Цунна эшар
ДIалел, кхо ца деш,
Ший бокьо яр
Да цо дехар,
Цунна нана эш.

Гудананакъан Д. сурташ

ГIазданаькъан Аьсет

ДоттагIа

Нагахьа хьога бала кхоаче,
Бала бекъар доттагIа ва.
Нагахьа хьога хало кхоаче,
Дакъа лоацар доттагIа ва.

Дика-во хьоца декъаш вале,
ДоттагIа визза доттагIа ва.
Мичча метте хьо дIакхоаче,
ДоттагIа дагахьа хьоца ва.

Къайле лорае ховш из вале,
ДоттагIа тешамевар ва.
ДоттагIа дего хержа вале,
Халахь, хье мел вIаьхий ва.

ДоттагIа дега хьамсара ва,
ДоттагIа чIоагIа оагIув ба,
Тешаме доттагIа хьа вале,
Ираз долаш саг хьо ва.

Салиханов А.

Чахкенаькъан Ахьмада Башир

Вай къаманна вицвала йиш йоацача нахах ва аьнна хет сона Чахкенаькъан Ахьмада Башир. ДIадахача бIаьшерен 70-ча шерашка денз, каст-каста Нохч-ГIалгIай телевидене хила везаш гIулакх оттар са. Цу хана байзар сона республикан телевидене къахьегаш мел бола ГIалгIай. Уж берригаш бар ГIалгIай передачаш еча редакце. Цъаькхха ГIалгIа вар, цига балха вале а, дукхагIча хана ше еш йола передачаш эрсий меттала еш. Из вар спортаца дувзаденна хIамаш дувцаш хинна Чахкенаькъан Башир. Республикерча газетий оагIонаш тIа цо кепе еттар граждански тIема турапалех долча ший йоазошта. Уж цу хана, коммунистий Iаьдал долаш, чIоагIа бувцаш а сий долаш а бар. Из кхетаде хала а дацар, хIа-на аьлча уж бар латташ дола Iаьдал даьккхараш.

1992 шера Шолжа-ГIалий тIара хьалвена, Наьсаре ГIалгIай телеви-дени хьайир цо. Вешта аьлча, ГIалгIай къаман эггара хьалхара телеви-дени хьаяьча сага цIи санна исторен чухьа йисай Башира цIи.

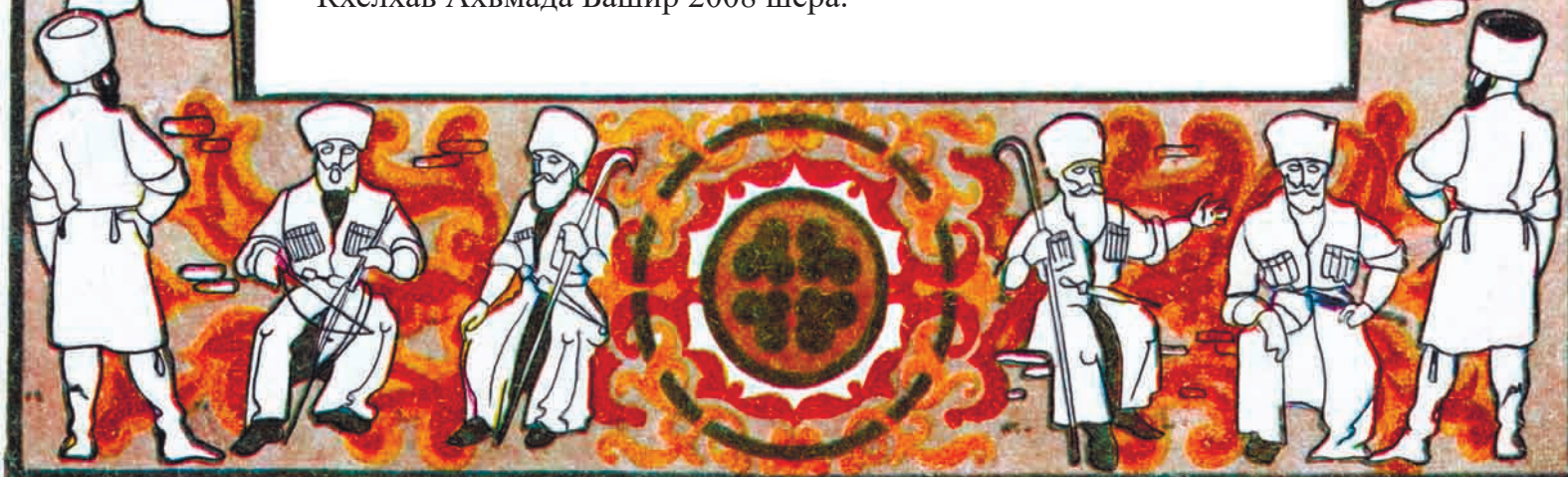
1993-ча шера кIимарса бетта 31-ча дийнахьа арадаьлар цу бетта 19-ча дийнахьа ГIалгIай Республикан Президента №227 йола Указ. ГIал-гIай Республикан архивни гIулакха паччахьалкхен комитет хьаярах а, Чахкенаькъан Ахьмада Башир цунна кулгалде хьожаварах а дар из.

Ахьмада Башир ваь хиннав 1938-ча шера. Ишкол яьккхачул тIехьа-гIа, Москверча университете журналистий факультет яьккхай цо. Болх баьб мехка керттерча телевидене а радио а корреспондент волаш, дуккхача юкьарча балхашка дакъа лоацаш хиннав. Цо яьккхай Бакура аспирантура. Илман балхаш яздарех, цунна еннайр исторически Ил-май кандидат яха цIи, иштта из хиннав политически Илмай доктор. Къаьстта теркам тIаозаш ба исторически Илмай кандидата цIи цунна енна бола «ХIХ бIаьшерен шоллагIча даькъацара, ХХ бIаьшерен юхьи-гацара Нохч-ГIалгIай культуран тIехьале» яха Илман болх.

Башира, ше журналист хиларах тарра, дукха очеркаш язъаьй ГIал-гIай цIихезача нахах. Уж арайийннай «Грозненский рабочий», «Серда-ло» яхача газеташ тIа, тайп-тайпарча книжкаш тIа. Царех цаI да Хам-ченаькъан Султана оттадаь, «Ший овлаш довзар» яха книжка. Цунна юкьеяхай Чахкенаькъан Башира язъаь ши очерк. Хьалхарьяр Албох-чанаькъан Ювсапах, шоллагIяр Малсаганаькъан Зоврбиках я.

1996 шера Чахкенаькъан Ахьмада Башир Керттерча хоржамий ко-миссе Росс президент харжа аьнна дIаязваь хиннав.

Кхелхав Ахьмада Башир 2008 шера.

Мерешканаъкъан Султан

Іан чилла

ГІалгІай къаман ширача ханоргаца бувзам бола дешаш да ераш. Шера кертe, оагІой бетта 27 дийнахъа малх цІа а бенна, ден сердал эггара лоацагІа йола, малх сеца латтача хана кхо дии бийсеи дІадаълча доагІача, оагІой бетта тІеххъарча дийнахъа дерригача халкъо дездеш хиннад, керда шу хъахилара (наджгоанцхой) цІай. Из дІадаьнна ийс дии бийсеи чакхдаълча, йолалу Іан чилла.

Чилла яхача деша кхоъ маІан да: Іан хана эггара шийлагІа йола ха (40 ди-бийса йІаь-ха хул). ХІаьта йистейоал саькура бетта 9-ча дийнахъа. ШоллагІа маІан да, керда дилла лоа белгалдар. Лайчилла бутт оал гІалгІаша ноябрь беттах. Чилла оал цІи яълча йисача овкъарах а гІаьле йоагаш яьннадох а. Уж кхоккхе а дош «й» грамматически классе латташ а да.

ВАЙ КИЦАШ

«Аьшка ниІ зІара наІарга яхай»

Вайна ховш ма хиллара, наІараш дІа-хъа ухаш хилац. Уж цІенна, ковна наха дІайогІаш я, эшача хана хъа а еллаш, ца хулача даълча, дІа а къовлаш. Укх кицан чулоацамца тардаь маІан да. Мел вІаьхий, могаш, ка йоалаш вар аьнна, хІаране вахара хъалаш хувцалуш да. Мискачаргара рузкъа деха, новкъостал эш ала ваханза ца воалаш, моттигаш нийслургъа хъона, кура-сонта ма хила, каморшал лелае, нахаца юкъарчал долаш хила яха хъехам луш да ер кица.

Гудантанаъкъан Д. сурт

Доврбиканаъкъан А. сурт

Іахилганаъкъан Зарета

БІуцал

Лакха айбенна латтар малх. Гаьнашта юкъера гучаювлар цун дошо зІанараш. Іан бетташ чакхдаьннадале а, юкъ-юкъе лоа уллар хъунагІа. Бакъда, шелалахи хоттахи ца къахкаш, цига ловза ухар юртара бераш. Лечкъаргах, тІехъаударгах, біаргаш дувшадаргах ловзар уж. Наггахъа корсама гаьнаш тІара гаьнаш тІа кхувсалуш, біарашдуаргаш хоалора царна. Дукха ха йоаккхар бераша пунга хъежаш. Юкъера тІомараш дІа а яьха, четакотингаш корайора, гурахъа Іолийгача гІаьнашта кІалъяха ядаш. Хъалха долхача берел тІехъависа воагІар Бек-хан. ПІорабаь бада хъункхораш лохъабеш лелар из.

- Хъадувла чехка,- цІогІа техар кІаьнка.
- Сона фу біаргадайнад хъажал!
- Ай, фуд цига? Фу біаргадайнад хъона? Массарел воккхагІа вола Висан хъатІавера Бек-хана.
- Хъажал, лаьтто садоах,- аьлар кІаьнка.
- Гой шоана, гаьна кІалха? - аьнна, пІелг

ІотІахъекхар Бек-хана.

Дика зийча, айлуш-южаш, айлуш-южаш яр гаьна кІалхара лаьттан чІегилг. Йокъаенна гІажилг хъа а ийца, тІера гІаьнаш дІа-хъа даьхар Висана. ТІаккха, дІагарга а ваха, Іо-лохвелар. Шелг хъекхар. Боккха ши біарги муІеи яйра цунна гІаьнашта кІалхара араьнна. Арккъалваха, велавелар Висан.

- Ма къонахий да-кх вай, чоапилгах а кхераденнадале! – аьлар цо.

КІор санна Іаьржа а йолаш, бочабІар миссел йоккха а кизга санна къегаш а яр біуцал, лаьттан кІалхара араьла гІерташ яьлла.

- Мецъенна хургъа из, - аьлар Бек-хана.

Ший гибоалла тІормиг Іо а баьккха, цу чура маькха чІегилг Іойиллар цо біуцала хъалхашка. МеттагІа ца йоалаш, латтар вож. ТІаккха шорттига дІайийрзар.

- Ва Іовдилг, – йоахар цо ший дагахъа, - мичахъа яйнай хъона маькх юа чоапилг?! -

Дударанакъан Макка

Хьун сурташ

Дийхка хьун юкъеваьлча,
Хозача фаьлга чукхаьчача мо,
Оалхазарий тамаш йолча
Иллеша бу хьона листа го.

Кердача фево самукъадаьккхе,
Еррига глайгла гаьнайоах.
Новцолго ший илли даьккхе,
Шелал йоагла вайга, йоах.

Бухбувлача цленача хьасто,
Тоаду ховхача лалама сурт.
Юкъеяьннача маьлха зланаро
Дошоча хьоасаца глатьнаш луст.

Кхоартой Марет

Мух

Мух шортта
Наларах арабаьлар.
Корах плелг а теха,
Тхов тлаглолла бедар.

Клезига-дукха лайза
Шолхий ткьовронашца.
Бегаш беш хьийза,
Вирхьазилгаца гаьн тла.

Баламаш хьалнийсдаь,
Кьона ткьамаш хийца.
Гетта урагIбахар,
Дема лараш ийца.

Гудантанакъан Д. сурт

Хамхой Жимсари

Бераш, Ia дена, гIаддахад

КIайча гув тIа хьалтIадувлаш,
Бераш загIе дел.
ГIаддахад уж, Ia хьадоагIаш,
Iай цар самукъадоал.

Гув тIара соалозаш чухехкаш,
Лай мажаргех ловз.
Шелалах а ца кхераш,
Цунца айхьаздовл.

Гой шоана, когсоалозаш
Ибрашкас мишта хехк?!
ХIара денна ара хул из.
Аре цунна дукха еза.

Цул тIехьа йоагла Лиана,
Соалоз текхаеш:
- Оффой, - йоах цо, - хала да сона,
Ер гувна тIайоаккхаш.

- Токхае Ia, - йоах Заринас, -
Хохкаш хете хоза.
Гув тIаяккха, бIа ца кьожош,
Хоза хета деза.

Дуккха бераш арадаьннад,
ГIаддахад уж Iанна.
Ший тайпара я цар гIозал,
Iай цар самукъадоал.

Гудантанакъан Д. сурт

Довербиканакъан Роза

«Ушникаш»

- ТПирг йоацаш ялара ераш, ма дика хургдар, – йоах Фаридас – Заремай-м я хьона уж, иштта лерга Ютлайогла мара езац. Телефон длатасса мара езац. Деррига хьахоз, телефон киса йолле а.

- Эца сона уж моргаш, - аьнна дийхар цо наьнага.

- Хье балха яхача эцаргья Ia,- аьнна, соцадир из къамаьл нанас.

Халимайна чоагла езар ший йоккхагла йола йиша Фариде. Ишколе цо йоаккха ха дукха хетар цунна, тлаккха балха йоде влалла бларга а гургяц.

Шинна лерга чуйоаккаш Iaржа бурилгаш а йолаш, йлаьха тПирг а йолаш, яр Фаридайна беьхкараш.

- Фуй из? - аьнна, хаьттар Халимата.

- Наушникаш я, - аьннадар цунга Фаридас.

- Фариде, - аьнна кхайк нана, коча аьшк тохаш йоаллача йиигага.

- Аьшка юхе ма гюлахь, – аьле, тока чура аьшкасаьрг хьа а баьккхе, цлагла араьоал

Фарида, ший лергех йоакха наушникаш истола тIа Io а яьхке.

Наушникашта бIарахьежаш латташ, цхьа ха йоаккх Халимас. ТПиргаш Фаридайна новкъа йолга кхетадора цо.

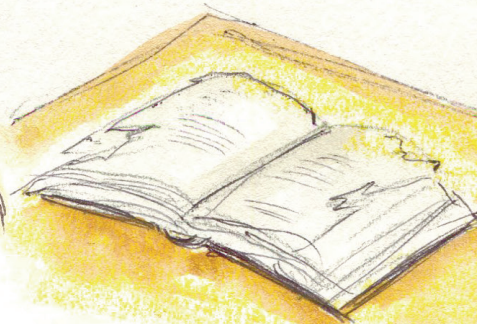
Ганд истола юххе хьа а тетте, истола тIа латтача Фаридай ручкаш, къоаламаш чудоакча пела чура кIод хьа а ийце, наушникашта йоалла Iaржа ши бурилг кIодаца хьахоадаю цо.

Фарида юхаче, ший бейоалла зIамига, Iaржа ши бурилг йишийга кховдаю Халимас, ше даьчоа чоагла раьза а йолаш.

БIарахьежача юс Фариде.

- ХIанз хьога я Заремайяраш мо «ушникаш», тПиргаш а йоацаш. Влалла балха яха а езац, - оал Халимас, лохера ший боккха ши бIарг Фаридайгахьа хьожабийя.

- ХIанз-м я хьона уж бокьонца «ушникаш», - аьле, елалу Фаридайна тIехьа цлагла чуйьнна нана.

Албохчанакъан Зейнап

Лу цар дегагIоз

Нагахьа санна дохадой Ia
Книжка, чIегилг яьккхе,
Цунах бохам боале хьона,
Ва хьо дика кIаьнк.

Нагахьа воагаш веце хьо,
Iайха даьча вонах,
Дехкевоалаш веце хьо,
Дика ва аргдац хьох.

Книжка порадеш вале хьо,
Леладеш вале цIена,
Хургва дика дешархо,
Хургья тIехье цIена.

Книжкаш пораде деза вай,
Я уж хьаькьала ганз,
Кердадоахаш денна цIай,
Лу цар дегагIоз.

Ваха

Ваха, даим ваха аьнна,
Нане хьох цIи тиллай,
Вахалва хьо дуне мел латт,
Халкъан сийдеш вай.

Даим сийрда боагаш хилба
Хьа иразан Къулбаседкъа,
Тахан санна вай барт хилба -
Дунен ираз цунца да.

Меттаза йоI

Цхъан хана бахаш бар йишеи вошеи. Меттаза яр йоI, бакъда малх санна хоза яр из. Цох къа а хеташ, чIоагIа боча лелайора из вошас, цо мел дийхар долаш яр из. Ха-зама яълча, вошас саг йо-алайир. Цо воI вир. Енача дийнахъа денз, маър-йиша гоама йолаш яр нус. ФуннагIа даь, воша йишийна эгIазвахийта гIерташ, несас ца кхостадеш хIама дисанзар. Ши хIама дар цун маъра дукха дезаши леладеш: говр яр, лекъарг яр. Цхъан дийнахъа, фoарт хьовззаяь, лекъарг йийра сесага. ТIаккха, мар чувеча, лоткъам бир:

- Хъа йишас йийнай из, -аьнна.

- Фу дергда? – аьлар вокхо. – Доккха дов дацар из-м. Лекъарг бахъан долаш, йишийна халахетар де йиш яц.

Массекх ди даьлар. Мар аькхе вахар. Сесага лаьрхIар, ший вешийга говра урс хъакхийта. Цен-да чувеча, елха а елхаш, маър-йиша кодае эттар:

- Ма чIоагIа сатем болаш саг ва хьо! Хъа боча говр ма йийнай цо.

- Говр бахъан долаш, йишийна эгIазъаха йиш йий са? -жоп делар мара.

Кхийтар сесаг, ше леладечох пайда хургбоацил-га. Цен-да базар тIа ваххалца сабар а даь, юрта йисте яхаш йола йоккха саг йолча яхар из, ший

кIаьнк ийца, йоккхача сага ахча а денна, аьлар сесага:

- Нани, укх кIаьнка нана хилалахь. Диъ-пхи шу даьлча, аз дIавугаргва из. Йоккхача сага, гIадъ-яха, хъайцар бер. Кхалсага чIоагIо яйтар цунга; из хIама цхъаккха сагага хьoадерг ма дац, аьнна. Цигара чу а ена, елха йолаелар сесаг, ше-шийна детташ. Базар тIара чувенача мара хьаттар:

- ХIанз фу хатар хиннад укхазе? ХIана елх хьо сел чIоагIа?

Жоп делар сесага:

- Кхы доккхагIа хIама хила йиш йий? Хьона дукха езаш йолча хъа йишас вай кIаьнк вийнав. Укх наькъа тийшар вож, сесага аьнначох. ЭгIаз чIоагIа вахар.

- ХIанз фу дергда вай? – аьлар цо маърага.

- Ер-м дита йиш яц, - аьлар мара. – Са вIаштIехъа даргдац из, хъай гаргарча нахага дIа а аьле, хьуна-гIа дIайигийта, цига оакхараша юаргйолаш.

Из мара кхы хIама эшаш яцар цун сесаг. Дукха ца говш, ший гаргарчарга дIайигийтар цо ший маър-йиша. Цхъаь йисача вокханна, ше фу дергда хацар. БIарг мел кхоач, дIагIо лаьрхIар цо. Кхъа денна кхъа бус никъ бир йоIа. Моцалла дог гIеллуш, во хъал дар мискага. ЦIаьхха, нитташта тIакхъачар из. Хъа а баьха, кулгашта юкъе хьокха а баь, биар цо нитташ. ДIа-хъа хъежача, Iодо-да тоатолг дайра цунна. БIаргадар санна цIена дар цу чура хий. Йиззалца из мала а менна, дIахо никъ бир йоIа. КIаьдъялар дIадаьлар. Такилга тIа а яьнна йолалушшехь, шийна хъалха едда йода пхъагилг яйра цунна. Удаш йодар из, цу пхъагилг тIехъа. Йодаш-йодаш доккхача, хозача цIенна тIакхъачар из. Цу юкъа, коаналараш хъаелла а енна, ше ма йодда коа чуйиккхар пхъагилг. Цхъа ха яълча, шин йоIа цIагIа дIачуйигар вай турпалхо. Шовзткъа лагIа тIа яълча, шийна бIаргадайна-ча хIамах, баге йийллача йисар йоI. Цу чу хиннача Iалаьмате хоза сибат долча кхалсага, шийна уллув Iоха аьлар укхунга. Фусам-нанас хаттараш дора, амма вокханна хацар ший фу де деза. Кулга оамалца дIахайтар цо ше меттаза йолга.

- ЛадувгIа, хозаярг, хьо кхы меттаза яц, - аьлар фусам-нанас. - Iа хьунагIа биача нитташеи менна-ча хивои меттазал дIадаьккхад хъа. Кхера ца кхераш, йистхила.

ЧIоагIа гIадъяхар из, ше меттаза йоацилга хайча.

- Хьо мала я? Мичахъа я со? – хеттар цо.

- Со паччахъа йоI я - Сама, - жоп делар вокхо.

Цунна уллув лийнначар, тийшача балхах вийнав са да. Из сона хайнилга ховш, со а е боахкар уж.

ХьунагIа хьона бIаргайна пхъагал, са даь эггара гаргара вола бозбуьач вар. Цо новкъостал а даь, кIалхаръяьккхай со. ХIанз цун цIеношка яхаш я. Из пхъагала хьисапе массаза хьунагIа лелаш ва, кIалбисарашта новкъостал деш. Ший бала меттаза хинначо а дIакодабир. Цу хана денз, цхъана баха хайшаб уж. ДIадахар кIираш а бетташ а. Цкъа аькхе вахача тувла а венна, цу цIенна тIанийсвелар меттаза хиннача йиIий воша. Чулатгача наха, хъаьша ваь, чуваьккхар из. Йишийна вайзар ший воша, хIаьта ше духъалтъяханзар. Из тхьовсаш-шехь, цун тIормига чу дошо Iажи киса гIози Iочу а дехка, дIаяхар. ТIаккха, лаьшка аьлар:

- Iуйран, хъаьша дIавахалехь, чухъажа цун тIорме чу а киса а.

Сахилар. Хъаьшанна доагIаш дола гIулакх чакхдаьлча, аьлар лаьша:

- Ва, гаьнара вена хъаьша, укх фусам чура дошо Iажи гIози байнаб. Iайха уж хъаййцабале, юха Iо-билла беа Iа. Харц доале, тха хьона чухъажа дезаргда. КорзагIаьнна, дувнаш дуаш вар йиIий воша.

- Чу а хъажа, шоай безам бар а де, согара уж оаш хъалохе, со ве пурам да шоана.

Вожаш чухъежача, тIорме чу боалла дошо Iаж,

киса боалла гIоз корабир. Ше фу аргда ховш вацар из. Шийна уж хIамаш чукхайса хургъа, йоахар вошас. Мушаца из вехка айттар лай, амма цига гуча-ьяьлар цун йиша.

- ХIанз сенах теша веза укхазе, хьох е кораяьча хIамаех? – хьаттар йишас.

- Аз Даьлах дув буь хьона, со бIехве аьнна хъа-даь хIама ма да из, - жоп делар вошас.

- Со йовзанзар хьона, са воша, - аьлар йоIа. – Уж хIамаш хьона чутайсар со яр, из тайпа тийша-болх хъа сесага сона баьлга хьона ховргдолаш.

Вешийна яйзар ший йиша. Бехказло йоалае эттар. Ше дехкеваьннав йоахар. Ший йиша чу а йо-алаяь, сесаг хъа а йийха, аьлар:

- Са воI мичахъа ва Iа хъа ца оале, аз нийса ахIоаккхаргъа хьо.

Кхийтар сесаг ше гучаьннилга. Сов кхераенна, дIахъекхар цо кIаьнк вола моттиг. Йоккхача са-гагара ший воI чувoалавир вошас. ТIаккха сесаг, хьунагIа хъал а йига, йитар.

- Iа дIадийнар, хъагIадаргда, - аьлар цо сесага-га. - ХIанз ховргда хьона, мел во хIама да хъагIи гIийбати.

Таржам даьр Iахилганаькъан Зарета

